

APLICACIÓ DE LA TEORIA DELS JOCS A LA DISCRIMINACIÓ RACIAL

Carlota Solé

1. DISCRIMINACIÓ

L'afirmació que arreu del món tot ésser racional vol satisfer les seves expectatives no sembla massa arriscada ni inconsistent en una societat avançada, d'economia de mercat. Tot ésser racional desitja complir les seves expectatives d'assolir la màxima rendibilitat de la inversió en adquirir coneixements i habilitats per a col·locar-se en el mercat de treball en una situació adequada a les seves capacitats, tot obtenint a canvi, la remuneració o recompenses materials i no materials corresponents. Sota aquest supòsit, el fenomen de la discriminació sorgeix quan l'accés a l'adquisició dels requisits (formació, educació) per entrar en el mercat de treball, el procés de selecció de les recompenses materials o no materials per a la realització d'una tasca determinada; no són igualitaris o són desiguals. Unes persones o col·lectius de persones tenen més dificultats o facilitats que d'altres, per raons alienes (i no explícites, transparents) a les condicions objectives exigides pel sistema.

Les maneres de discriminació davant el mercat de treball poden ser estudiades des de diverses perspectives teòriques, segons es posi l'èmfasi en els factors estructurals relacionats amb la reestructuració dels sectors econòmics en una societat o segons es contemplin els factors d'ordre sociocultural. En el primer cas, les diferents explicacions teòriques se centren en les transformacions econòmiques de les societats industrials i els canvis del seu paper en l'economia mundial que indueix els empresaris d'aquests països a requerir i utilitzar mà d'obra immigrant en moltes activitats productives. Es recalca en les transformacions, en l'estructura d'oportunitats d'ocupació, en les societats avançades, l'emergència d'un mercat de treball dual o segmentat, la fragmentació dels processos de producció i la desespecialització que acompanya, en alguns casos, la introducció de noves tecnologies, la mobilitat transnacional creixent d'inversions de capital, la internacionalització de la producció en sèrie, els

augment de la competència en disminuir o desaparèixer els obstacles comercials, etc.

Les explicacions teòriques que posen l'accent en els factors socioculturals atenen l'anàlisi del caràcter «simbòlic» de la immigració com a categoria substitutiva de raça. Es justifiquen els controls a l'entrada d'immigrants en prevenció de desordres socials, la promulgació selectiva de lleis d'immigració, la capacitat d'algunes elits o grups socials que es beneficien de l'ocupació de mà d'obra immigrada en impedir la posada en pràctica de mesures regulitzadores o capaces de promocionar l'oferta creixent d'aquests tipus de mà d'obra, en virtut de la posició diferencial dels treballadors immigrants respecte als autòctons. Es contempla la debilitat dels sindicats tant en la protecció dels drets laborals dels treballadors immigrants com en la pressió a exercir sobre els governs per impedir als estrangers il·legals l'accés al mercat de treball. Aquest tipus d'explicacions centren igualment l'atenció en l'expansió de mesures polítiques pròpies de l'estat del benestar en els països receptors d'immigració estrangera, englobant a ciutadans i no ciutadans, tenint en compte l'elevat cost social i polític, a nivell intern, de mesures no liberals de control de la immigració il·legal en societats que tendeixen a ser multirracials i pluriculturals. Aquestes explicacions apunten l'efecte d'aquests factors a debilitar la capacitat de l'estat i a reduir el ventall d'opcions de control acceptables políticament per la població.

D'acord amb les dades de la meua *enquesta sobre Racisme* de 1990, els treballadors estrangers són necessaris, però no desitjats, per a cobrir els llocs de treball més monòtons, rutinaris, bruts, sorollosos, perillosos, etc., rebutjats pels treballadors autòctons, per la naturalesa de la pròpia activitat productiva o per les condicions de treball en què aquesta es realitza (treball nocturn, durant els caps de setmana, etc.). Els empresaris utilitzen treballadors estrangers, sovint com a obrers semiespecialitzats o com a mà d'obra flexible davant les fluctuacions del mercat, com a alternativa a l'elevat cost de les inversions en tecnologies substituïbles de treball humà a les fàbriques. Els treballadors immigrants es converteixen freqüentment en l'única oferta de mà d'obra disponible per als empresaris per a cobrir determinades tasques en alguns sectors industrials i per a fer front a la creixent competència internacional davant els elevats costos de la força de treball autòctona, donat el descens demogràfic de la població general i de la població activa en moltes societats avançades, en comparació amb el baix cost de la mà d'obra en països de l'anomenat Tercer Món.

Sembla evident que, subjacent a aquests fets, exerceixen influència les forces del mercat que empenyen els habitants dels països subdesenvolupats a emigrar cap a les societats industrials avançades, contravenint les mesures governamentals de control de la immigració, dels instruments administratius sancionadors de l'ocupació de mà d'obra il·legal per part dels empresaris dels països receptors d'immigració estrangera o de mesures antidiscriminatòries en el sistema educatiu. Les forces del mercat influeixen també en situar els diferents grups de treballadors, diferenciables no només en funció de la seva activitat i especialització sinó també en virtut del seu lloc d'origen (autòctons o immigrants),

en diferents ocupacions i posicions socials en el si de l'estructura ocupacional i social. L'efectivitat de les mesures governamentals de control de la immigració estrangera ha estat irregular, subjecte als avatars de la conjuntura internacional més que a la voluntat dels governs. Així, a Alemanya, la reducció d'immigració legal i il·legal es va produir al començament dels anys noranta, per efecte de la reunificació alemanya (Martín, Ph. L.; 1991). Per altra banda, les mesures polítiques d'immigració per aplicar tenen un efecte desigual en relació al tipus d'immigració: legal o il·legal, asil polític o immigració econòmica, etc., recurrent en les societats receptores d'estrangers.

El mercat regula no només el fenomen dels fluxos migratoris en termes internacionals, sinó també la ubicació dels immigrants en el si de cada societat receptora. Aquí apunta el problema de la discriminació davant el mercat de treball d'alguns col·lectius de treballadors en relació a altres. Tradicionalment, s'han presentat les diferents formes de discriminació i s'han avançat explicacions sociològiques d'aquesta situació sobre la base de l'anàlisi de les dades empíriques recopilades en les investigacions d'enquesta o *surveys*. S'ha precisat també el paper que juguen els estereotips i prejudicis en aquestes formes de discriminació. Seguint el fil d'aquesta argumentació, si ens atenim a la visió d'Allport, G. (1955), un individu o grup discrimina en contra o a favor de l'altre, si els seus comportament cap a aquest últim no està motivat per una consideració factual objectiva. L'objectivitat d'aquesta consideració és problemàtica i es posa en qüestió en intervenir elements subjectius en la valoració d'una situació, real o de fet, discriminatoris. Per altra banda, l'existència de situacions discriminatòries analitzades a través de les dades empíriques, tant en el mercat de treball com en el de l'habitatge, en l'àmbit de l'oci i la vida social, en el contacte i relació amb l'entorn, etc., té vinculació amb la relació entre majories i minories des d'una perspectiva macro o microsociològica.

Això, per exemple, tenint en compte el paper d'exèrcit de reserva que juga la immigració estrangera en un període de recessió econòmica, la desocupació o l'atur afectarà amb més contundència els col·lectius d'immigrants marroquins, africans o asiàtics, considerats com a minories ètniques, que a la població activa autòctona, per estar concentrats en sectors econòmics o en activitats propenses a patir les conseqüències de les fluctuacions de la conjuntura econòmica o per estar ocupats en menor proporció que els autòctons en alguna de les activitats en qüestió. La discriminació està en l'origen de la major desocupació que en un moment donat pot afectar a aquests col·lectius, en la mesura en què dona lloc a la seva distribució per diferents activitats. Ara bé, si la discriminació es tradueix en salaris inferiors per als membres de la minoria com ara també que per a la majoria (població activa autòctona) i per la mateixa activitat, la discriminació no induirà un major atur en el si d'aquesta activitat per a les minories, donat que en aquestes circumstàncies, les empreses i els empresaris tindrien els mateixos incentius per a ocupar o acomiadar a uns i altres. En aquest cas, l'efecte dels salaris mínims o inferiors, o bé, de la desprotecció sindical de la immigració estrangera, serien més determinants.

Fins aquí s'ha contemplat la situació de discriminació dels immigrants extracomunitaris en els diferents àmbits de la seva vida laboral, social, cultural, associativa, política, etc., d'acord amb criteris valoratius de les actituds i opinions dels entrevistats directament o indirectament, afectats per la presència de marroquins, africans occidentals i asiàtics en el nostre país. Àdhuc en la definició de discriminació, basada en l'existència de prejudicis i estereotips, la base sociopsicològica de l'aproximació teòrica escollida és present. És precís, malgrat tot, intentar d'objectivar aquesta aproximació a fi de contemplar l'enfocament empíric i psicosociològic sobre el racisme en la seva vinculació amb la discriminació en el mercat de treball.

Sobre aquest particular, intentarem seguir els postulats de l'anàlisi estratègica que pressuposa la conducta racional dels actors socials, entenent aquí el concepte de racionalitat en el sentit estricte d'adequació dels mitjans amb els fins. Sense oblidar la important aportació weberiana sobre la distinció de l'acció social tradicional, d'acord amb els fins o *Zweckrationalität*, i d'acord amb els valors, *Wertrationalität*: d'aquests dos últims tipus d'accions racionals s'ha de reprendre la *Zweckrationalität* com a inspiradora de l'acció i conducta de l'individu egoista i maximitzador del seu propi interès, que es troba en la base del plantejament de l'anàlisi estratègica, tot i haver de limitar la seva aplicació a la teoria dels jocs, l'amplitud del contingut teòric que Weber confereix a la racionalitat.

La meua intenció és la d'aplicar un enfocament i mètode àmpliament utilitzats en l'economia (Becher, G. 1976) per tal d'analitzar un problema social com el de la incipient discriminació racial en el mercat de treball espanyol. Es parteix del supòsit que els actors es comporten racionalment, de manera apropiada als seus fins, orientant l'acció cap a la maximització d'una funció d'objectius ben definits. La racionalitat formal, instrumental i no substantiva que és subjacent a les actituds, opinions i conducta dels actors socials que intervenen en els conflictes en el mercat de treball que pretenem modelitzar a través de les matrius de joc, respon al principi utilitarista de la satisfacció personal, en què cada decisió té un preu i cada perjudici un cost.

La situació de conflicte que deriva de la discriminació dels immigrants estrangers davant el mercat de treball i de les actituds obstinades xenòfobes, de la població autòctona que considera lesionats els seus drets a aconseguir la totalitat dels llocs de treball i dels beneficis dels serveis socials de les institucions espanyoles, i no accepta amb grat que aquests col·lectius puguin associar-se per a defensar els seus interessos; poden plasmar-se en les matrius dels diferents jocs o situacions en les quals es relacionen els diferents actors socials o jugadors (immigrants estrangers, treballadors espanyols, empresaris, sindicats) que segueixen una conducta o estratègia (sèrie de decisions racionals ordenades d'acord amb les pròpies diferències) racional, tenint en compte que l'altre actor social o jugador contrincant és tan racional com un mateix i tindrà igualment dissenyat el seu ordre de preferències. Així pot oferir-se una explicació si no alternativa, potser complementària i, més plàstica, a la descripció que proporcionen les enquestes com a tècnica sociològica quantitativa més solvent, de moment. Aplicant la teoria

dels jocs poden classificar-se estratègies o relacions entre els immigrants estrangers i els altres actors socials que, d'altra manera romandrien encobertes o menys explícites.

A aquest efecte és necessari definir les actuacions dels actors socials en situacions conflictives en el mercat de treball que derivaran en discriminació dels grups socials o col·lectius minoritaris en relació a d'altres majoritaris. Des de la perspectiva sociològica, la discriminació es valora en els seus diferents graus segons la distància entre els diferents nivells de renda o ingressos, *status* social, prestigi, poder, en l'escala o estructura social. Si introduïm en aquesta perspectiva l'enfocament econòmic (G. Becker, 1976), per a explicar la discriminació en el mercat de treball ha de completar-se l'anàlisi sociològica de les causes de la discriminació amb l'anàlisi de les conseqüències econòmiques d'aquest fet.

Per tant, cal introduir una magnitud monetària, el diner, com a indicador objectiu per a mesurar la discriminació. Si un individu té una tendència o inclinació cap a la discriminació, és a dir, prefereix un grup a un altre; ha d'actuar com si volgués pagar alguna cosa directament o en forma de renda o ingressos més reduïts, perquè l'associïn amb unes persones i no amb d'altres. Quan es produeix la veritable discriminació ha de, en realitat, pagar per aquest privilegi. Així, s'arriba al nucli del prejudici i la discriminació.

La discriminació d'un individu o grup contra un altre pot ser conscient i voluntària o inconscient i involuntària. En el primer cas, a la distància social entre un i altre, en termes de relatiu *status* socioeconòmic, s'afegeix la substitubilitat del segon en el procés productiu. Un altre factor a tenir en compte és la dimensió del grup discriminat. L'augment numèric del grup minoritari pot incrementar els prejudicis contra ell per part del grup majoritari que tem un creixement relatiu de la seva competència i poder en l'àmbit on coexisteixen; o, al contrari, pot comportar un major contacte i coneixement mutu que indueix a pal·liar els prejudicis existents contra el grup minoritari. En el segon cas, la ignorància sobre les característiques del grup minoritari (nivell educatiu dels africans occidentals, formació professional de les filipines que emigren a Espanya, per exemple, que les capaciten per portar a terme altres tasques que no les de la recol·lecció de fruita o el servei domèstic que realitzen en el nostre país) favorables als interessos del grup majoritari discriminador condueix a situacions de discriminació. El major contacte i coneixement mutu pot eliminar aquesta forma involuntària de discriminació.

2. MERCAT DUAL

La progressiva especialització de les activitats dóna lloc a una segmentació molt forta del mercat de treball que pot arribar a correlacionar-se estretament amb els grups ètnics-culturals. Així, les tasques més brutes, rutinàries, repetitives, etc., que corresponen a ocupacions que se situen en els estrats més baixos de l'estructura ocupacional són rebutjades pels treballadors autòctons i, també, progressivament, en la mesura en què experimenten mobilitat ocupacional, pels

treballadors immigrants interiors. Aquestes tasques són cobertes pels immigrants estrangers. Aquestes activitats que excedeixen a la mà d'obra disponible són també realitzades pels estrangers immigrants dels països del Tercer Món. Ara bé, existeix una franja d'activitats i tasques realitzades per treballadors semiespecialitzats o poc qualificats, generalment immigrants interiors, que temen la competència dels immigrants procedents del Tercer Món. S'ha de reconèixer que existeixen tres situacions en el mercat de treball que poden conduir a la discriminació: substitubilitat de la mà d'obra, complementarietat i competència.

Els jugadors són:

- l'Administració que regula l'entrada d'estrangers en el país, acorda la seva legislació i la regularització de la seva residència i treball
- els empresaris que donen treball, a ser possible reduint al màxim els costos de producció o distribució, entre d'altres, els costos salarials
- els sindicats que, en l'Espanya actual es defineix com a sindicats de classe i intenten representar els interessos del conjunt de la classe treballadora, englobant tant als treballadors legals com als il·legals, al mateix temps que reivindiquen anualment millors condicions de treball i augments salarials per als treballadors (legals) afiliats a ells
- els treballadors autòctons i immigrants des de fa temps a Catalunya que han assolit un nivell elevat d'especialització en el seu treball, han experimentat mobilitat ocupacional tot al llarg de la seva trajectòria professional, han lluitat molts anys per aconseguir uns salaris elevats i condicions de treball dignes; i els treballadors immigrants interiors i els autòctons que no han assolit un nivell d'especialització suficientment elevat per a competir per treballs qualificats, d'alta remuneració, han experimentat una escassa mobilitat ocupacional en la seva trajectòria laboral i han lluitat per sortir de situacions de discriminació respecte al sector dels treballadors qualificats
- els treballadors immigrants estrangers procedents del Tercer Món disposats a aconseguir una feina a qualsevol preu, malgrat que no es correspongui el seu nivell de formació elevat en relació a les tasques manuals, brutes i rutinàries que troben, amb relativa major facilitat, en el mercat de treball.

Els empresaris poden evitar emplear a membres de les minories ètniques perquè realitzin determinats treballs (especialitzats, per exemple), donat que no estan segurs de la seva capacitació per dur-los a terme i no volen arriscar la maximització dels seus beneficis. No actuen per prejudicis racistes ni irracionalment sinó que utilitzen la característica personal de la raça dels treballadors estrangers del Tercer Món, com a indicador d'una menor formació professional, capacitació i habilitats. Extrapolen, a través de la raça, l'origen social baix del presumpte treballador per emplear, la menor qualitat de l'escola o centre

de formació al que pogués haver anat i una menor adequació a l'empresa per a la que estava previst contractar un treballador.

Un obrer poc especialitzat pot tenir molt talent, però si aquest talent no està certificat pel sistema educatiu vigent en un país, difícilment podrà demostrar-ho i convèncer a una empresa que el contractin. Un certificat acadèmic ha de tenir, per altra part, credibilitat, i la poca fiabilitat de l'educació que reben els alumnes en les escoles dels barris perifèrics, com Ciutat Vella de Barcelona, on es concentren generalment els estrangers del Tercer Món, fa disminuir les seves possibilitats d'ocupació.

Aquesta falta de fiabilitat pot resultar particularment desventajosa per als membres dels grups minoritaris ja marginats en el mercat de treball i en la vida social, ja que un empresari pot prendre una decisió racional de no ocupar a cap dels membres d'aquests grups minoritaris per a tasques especialitzades i posicions de responsabilitat, ja que és difícil distingir entre qui té bones qualificacions i qui no. Malgrat això, les recompenses pel treball en les escoles del barri tendeixen a créixer o augmentar pel grup en el seu conjunt -en créixer la qualitat mitjana de l'ensenyament- més que per l'individu. Únicament en la mesura en què, a més a més de l'indicador de la raça, s'utilitzi un altre tipus d'informació, existeix algun incentiu per a l'estranger de reciclar-se o adquirir la formació professional necessària.

Una qüestió addicional és que el sistema educatiu utilitzi l'anàlisi cos-benefici per avaluar els seus programes educatius, ja que molts beneficis seran externs. El benefici per donar formació als grups minoritaris es desprèn tant de l'augment de la qualitat mitjana del grup com de l'augment del nivell d'educació de l'individu format; i, de la mateixa manera, les recompenses poden distribuir-se pel conjunt del grup més que per l'individu. (Akerlof, G.A.1984, p. 14 i 15).

En aquestes condicions l'estratègia dels empresaris és la de rebaixar al màxim els costos salarials per treball especialitzat realitzat amb qualitat suficient per a ser rendible. L'estratègia dels immigrants estrangers és la d'entrar en el mercat de treball a qualsevol preu, intentant millorar la seva situació. Es pressuposa que pels immigrants estrangers és prioritari guanyar-se la vida que ser legals, tot i que molts intentaran situar-se en el segment del mercat de treball formal per assolir nivells de vida superiors, equiparables als de la població activa espanyola. Es pressuposa que els empresaris intentaran minimitzar els costos laborals que ells consideren d'enorme pes en els costos globals.

Les estratègies dels empresaris seran: *a)* comptar amb un col·lectiu de treballadors als quals poden contractar per salaris baixos, la qual cosa implica la no legalització dels estrangers; o bé, *b)* en no poder evitar la legalització dels treballadors procedents del Tercer Món, contractar i pagar els mateixos salaris a espanyols i estrangers. Per la seva part, els treballadors estrangers adoptaran les següents estratègies: *a)* entrar en el mercat formal de treball, cobrant igual salari

que els treballadors autòctons; o bé:, b) percebre salaris inferiors per igual treball, àdhuc després d'haver estat legalitzats.

Les preferències dels empresaris són:

Valor 4: que les tasques especialitzades les facin aquests treballadors preferentment, sense comptar els espanyols, per salaris inferiors a l'interprofessional (PB: pagar salaris baixos).

Valor 3: que les tasques especialitzades les puguin realitzar tant els treballadors espanyols com els estrangers, pel mateix salari (PI: pagar salaris iguals).

Valor 2: que les tasques especialitzades les realitzin els espanyols i que les activitats no especialitzades les portin a terme els treballadors estrangers, per salaris diferents, inferiors en el segon cas a l'interprofessional (PB: pagar salaris baixos).

Valor 1: que les tasques no qualificades i no especialitzades les realitzin tant els treballadors espanyols com els estrangers pel salari interprofessional (Pig: pagar salaris iguals).

Les preferències dels immigrants estrangers són:

Valor 4: treballar en tasques qualificades del mercat de treball formal per igual salari que els treballadors espanyols (Sig: salaris iguals).

Valor 3: treballar en tasques no qualificades per un salari igual que el dels treballadors espanyols (Sig: salaris iguals).

Valor 2: treballar en tasques no qualificades en el mercat informal per un salari inferior al que perceben els treballadors espanyols (Sinf: salaris inferiors).

Valor 1: treballar en tasques qualificades o especialitzades per un salari inferior al que cobren els treballadors espanyols, tot i haver regularitzat la seva situació (Sinf: salaris inferiors).

JOC ENTRE EMPRESARIS I TREBALLADORS ESTRANGERS

Ordre de preferències

	valor 4	valor 3	valor 2	valor 1
empresaris:	$PB, S_{inf} >$	$P_{ig}-S_{ig} >$	$P_{ig}, L-S_{inf} >$	$PBL-S_{ig}$
treballadors estrangers	$P_{ig}, S_{ig} >$	$PB-S_{ig} >$	$P_{B}, L-S_{inf} >$	$P_{ig}-S_{ing}$

L'estructura de les decisions es plasma en la següent matriu:

MATRIU 1

Treballadors estrangers

		Treballadors estrangers	
		S_{ig}	S_{inf}
empresaris	NL- P_B	1,3	4,2
	L- P_{ig}	3,4	2,1

El resultat és (3,4), no tenint els empresaris, però sí els immigrants estrangers, una estratègia dominant: intentar entrar en el mercat de treball formal a qualsevol preu, cobrant igual que els espanyols, independentment de l'altre jugador. És un resultat d'equilibri estable: els empresaris pressionaran perquè persisteixi la possibilitat de poder contractar mà d'obra per salaris inferiors a l'interprofessional i, per tant, faran el possible perquè no es regularitzi la situació dels immigrants estrangers i, aquests, pressionaran per a poder legalitzar la seva situació i poder competir en el mercat de treball en igualtat de condicions amb els espanyols.

Aquest és el màxim resultat possible, tot i que els empresaris preferirien seguir contractant mà d'obra il·legal per salaris baixos (casella superior dreta, on assolixen el valor 4. Però en aquesta situació els immigrants pressionarien, a través dels sindicats i l'Administració, per cobrar salaris iguals als que perceben els espanyols i per a regularitzar la seva situació definitivament. El paper de l'Administració davant aquesta eventualitat és, molt important, en decidir sobre la legalització o no dels estrangers. Existint tantes dificultats com ara hi ha per regularitzar llur situació, de fet, sempre hi hauran immigrants disposats a treballar en tasques inferiors a les que corresponen al seu nivell de formació. És a dir, temporalment o conjunturalment sempre hi ha treballadors que accepten qualsevol ocupació per un salari inferior a l'interprofessional. En aquest cas, la solució del joc fóra (4,2), segons la qual, els empresaris aconseguixen mà d'obra a baix preu i els immigrants aconseguixen col·locar-se en el mercat de treball i guanyar-se la vida mínimament, tot deixant en les mans dels obrers espanyols la prioritat d'optar per les feines especialitzades. Aquest resultat s'apropa més a la realitat empírica, ja que malgrat tenir una estratègia dominant, els estrangers cediran davant de la pressió dels empresaris en abaratir els costos i davant la manca de reacció dels sindicats en defensar els seus interessos com a treballadors immigrants.

Amb els treballadors autòctons espanyols, els empresaris matindran el mateix ordre de preferències, en el supòsit que les tasques especialitzades i no especialitzades poden ser realitzades indistintament pels treballadors espanyols o

estrangers. Es compleix aquest pressupòsit pels estrats inferiors de l'estructura ocupacional els membres dels quals desenvolupen activitats agrícoles, industrials o en el sector serveis, molt poc especialitzats. Avala també aquest supòsit, l'observació, a través del treball de camp i enquestes (Solé, C. 1991, 1995) de la qualificació superior a la precisada per a desenvolupar una determinada tasca, de molts immigrants estrangers a Catalunya.

Enfront de la competència dels treballadors estrangers, els espanyols intentaran monopolitzar els treballs millor remunerats dels segments del mercat de treball formal, impedit que hi accedeixin els immigrants. Davant la impossibilitat d'evitar que aquests assoleixin la seva legalització a Espanya, seguiran l'estratègia de rebutjar les tasques més penoses que els estrangers estan disposats a fer, àdhuc per salaris inferiors a l'interprofessional. En aquest cas, les preferències dels treballadors espanyols en relació als empresaris i als immigrants estrangers serien:

Valor 4: treballar en tasques qualificades pel salari interprofessional, deixant a les mans dels immigrants les tasques que excedeixen la demanda de béns i serveis, especialment tasques no qualificades encara que siguin igualment remunerades segons el salari interprofessional; repartint-se el mercat de treball amb els immigrants estrangers que no han pogut regularitzar la seva situació. (T-S_i: treballar pel salari interprofessional).

Valor 3: treballar en tasques qualificades i no qualificades, que excedeixen a la demanda de béns i serveis, compartint el mercat de treball amb els immigrants estrangers que han regularitzat la seva situació i cobren igual salari (T-S_{ig}: treballar pel salari interprofessional).

Valor 2: rebutjar i no treballar en tasques no qualificades per salaris inferiors a l'interprofessional, tasques que realitzen els immigrants estrangers no legalitzats; limitant-se a ocupar llocs de treball qualificats, encara que sigui per un salari inferior a l'interprofessional (NT-S_{ing}: no treballar en determinades tasques, salaris inferiors).

Valor 3: no treballar en tasques especialitzades i compartir amb els estrangers l'ocupació en les no especialitzades, per salaris inferiors a l'interprofessional (NT-S_{inf}: no treballar, salaris inferiors).

JOC ENTRE EMPRESARIS I TREBALLADORS ESTRANGERS

Ordre de preferències

	valor 4	valor 3	valor 2	valor 1
empresaris:	$PB,NT - S_{inf} >$	$P_{ig} - TS_{ig} >$	$P_{ig},NT - S_{inf} >$	$PB,T - S_{ig}$
treballadors estrangers	$PB,T - S_{ig} >$	$P_{ig},T - S_{ig} >$	$P_{ig},NT - S_{inf} >$	$P_B,NT - S_{inf}$

L'estructura de les decisions conjuntes es conforma segons la matriu 2:

MATRIU 2

Treballadors espanyols

		T-S _{ig}	NT-S _{inf}
empresaris	P _B	1,4	4,1
	Inf	3,3	2,2

El resultat és (3,3), encara que en un principi sigui més factible mantenir-se en la casella inferior dreta, on es produeix una clara diferenciació per tasques especialitzades que realitzen els treballadors espanyols i no especialitzades que porten a terme els immigrants estrangers. El resultat (2,2) és inestable, en canvi, per als empresaris que intentaran mantenir els costos laborals al mínim i, per tant, preferiran contractar a espanyols i a treballadors estrangers, no legalitzats, per a realitzar les tasques especialitzades, tot i que això signifiqui derivar recursos cap a la seva mínima formació. En l'intentar traslladar-se, els empresaris, a la casella superior dreta, on assoleixen el valor màxim de 4, els treballadors espanyols (que obtenen només el valor 1) tindran forts incentius per amenaçar amb negar-se a dur a terme tasques no especialitzades per un salari inferior a l'interprofessional i en competència amb els estrangers. Els empresaris es veuran impulsats immediatament a canviar d'estratègia i no posar entrebancs per pagar igual salari als espanyols i immigrants que han regularitzat la seva situació i passen a incrementar les files dels treballadors il·legals. El resultat (3,3) és estable especialment per als treballadors espanyols que cobren dels empresaris el salari

interprofessional, malgrat hagin de compartir el mercat de treball formal amb els estrangers, però és superior al (2,2) assolit inicialment, que implicava la segregació per tasques (especialitzades i no especialitzades) d'autòctons i immigrants.

Un possible conflicte obert es produirà quan tots els immigrants estrangers hagin estat legalitzats i puguin competir amb els treballadors autòctons i immigrants interiors en igualtat de condicions. El conflicte es produirà per les diferents qualificacions dels treballadors en correlació amb el grup ètnic al qual pertanyen. D'altra banda, als empresaris d'origen andalús o extremeny, que eren en els anys 1960 immigrants interiors treballant en l'agricultura o la construcció i han experimentat una forta mobilitat ocupacional ascendent tot al llarg dels últims trenta anys, els pot interessar, en un futur en qual els estrangers legalitzats competeixen amb els espanyols en tots els segments del mercat de treball, contractar a aquells disposats a vendre la seva força de treball per menor preu. Si es manté la tendència de correlacionar-se aquesta predisposició en els col·lectius de més recent arribada a la societat receptora (en el nostre cas, els treballadors procedents de Senegal, Gàmbia, el Marroc, Algèria, Paquistàn, Filipines i altres) es produirà la segregació en el mercat de treball (Gary Becker, 1971). Un cop legalitzats, els treballadors estrangers tindrien l'opció de competir legalment per igual treball i igual salari, o bé, competir subreptíciament, trencant vagues i venent la seva força de treball per salaris inferiors als llargament reivindicats pels treballadors espanyols i els seus sindicats. Actualment, la situació es manté estable perquè existeix un fort incentiu per part de l'Administració (compatible amb les últimes actuacions, el 1992 i 1993, regularitzant la situació de residència i treball de molts immigrants, establint quotes d'entrada a Espanya) de controlar l'entrada en el mercat de treball i, a ser possible, de no legalitzar els nous immigrants estrangers. Aquesta política rep el suport tàcit dels empresaris i treballadors, ciutadans de ple dret dels país.

Ara bé, els empresaris poden canviar les seves estratègies, escollint poder pagar salaris baixos per qualsevol treball per realitzar abans que garantir la qualitat de la tasca encomanada a treballadors estrangers o espanyols. En aquest cas, l'ordre de preferències dels empresaris seria invertit en el cas de la segona i tercera opció. Així, preferirien pagar salaris baixos per tasques que realitzen els espanyols, deixant que els estrangers s'ocupin de portar a terme activitats no especialitzades (valor 3), a haver de pagar el mateix salari a obrers espanyols i estrangers, per tot tipus de tasques, incloses les especialitzades (valor 2), malgrat el risc que algunes feines acabin sent mal fetes i que els beneficis no quedin garantits, en no poder mercantilitzar els productes obtinguts.

Igualment, els treballadors estrangers poden variar la seva estratègia plantejant-se com a prioritat guanyar el mateix que els espanyols un cop aconseguida la legalització de la seva situació laboral i de residència a Espanya. Només en el cas de no ser legalitzats, s'avindrien a cobrar salaris inferiors a l'interprofessional. Legalitzar la seva situació i cobrar, per dret, igual que qualsevol ciutadà espanyol, seria prioritari per treballar en tasques qualificades en el mercat formal o no fer-

ho. De la mateixa manera que, en el cas dels empresaris, les preferències segona i tercera invertirien el seu ordre. Igualment, per als treballadors espanyols pot resultar més important seguir cobrant salaris elevats que realitzar activitats qualificades en el mercat de treball. Aquesta prioritat fa variar també el seu ordre de preferències, 4 i 3. També malgrat que en general els espanyols no decidiran treballar per salaris inferiors si han de dur a terme una tasca especialitzada, emparats com estan pels sindicats.

JOC ENTRE EMPRESARIS I TREBALLADORS ESTRANGERS

Estratègies

pagar salaris baixos, inferiors al salari interprofessional (presumiblement a una part, almenys, dels treballadors) P_B

dels empresaris

pagar salaris iguals a tots els treballadors P_{ig}

dels treballadors estrangers

ser legalitzats i cobrar salaris iguals als dels obrers espanyols $L-S_{ig}$

no ser legalitzats i cobrar salaris inferiors als dels obrers espanyols $NL-S_{inf}$

Ordre de preferències

	valor 4	valor 3	valor 2	valor 1
empresaris:	$P_B, NL-S_{inf} >$	$P_{ig}, L-S_{inf} >$	$P_{ig}, NL-S_{inf} >$	$P_{ig}, L-S_{inf}$
treballadors estrangers	$P_{ig}, L-S_{ig} >$	$P_{ig}, NL-S_{inf} >$	$P_B, L-S_{ig} >$	$P_B, NL-S_{inf}$

MATRIU 3

treballadors estrangers

		$L-S_{ig}$	$NL-S_{inf}$
empresaris	P_B	3,2	4,1
	P_{ig}	1,4	2,3

Els dos jugadors tenen una estratègia dominant; els empresaris pagant salaris baixos i els treballadors estrangers intentant legalitzar la seva situació i cobrar igual salari que els espanyols. El resultat del joc és (3,2), situació en la qual malgrat estar legalitzats, els estrangers segueixen cobrant salaris inferiors a l'interprofessional, tal com desitgen els empresaris. Aquests, preferirien que els treballadors estrangers es mantinguessin en la il·legalitat perquè no exercissin cap tipus de pressió sindical. D'aquesta manera la política empresarial de reduir els costos salarials al màxim tindria continuïtat en el futur. El resultat (3,2) és estable ja que en desplaçar-se un o altre jugador a posicions més òptimes (de valor 4), causen excessiu perjudici a l'altre jugador que iniciarà automàticament un moviment de retrocés cap a la casella superior esquerra. Cap dels jugadors té incentius per canviar d'estratègia. És un resultat eficient en sentit de Pareto. No hi ha cap altre jugador en el que cap dels jugadors estigui pitjor i, almenys, un dels dos jugadors estigués millor.

JOC ENTRE EMPRESARIS I TREBALLADORS ESPANYOLS

Les *estratègies* dels empresaris segueixen essent les mateixes. Les estratègies dels treballadors espanyols es defineixen de la següent manera:

treballadors espanyols

treballar en qualsevol activitat o ocupació, qualificada o no (T)
 inferior a l'interprofessional de manera que algunes tasques no especialitzades les acabin realitzant els estrangers, que accepten salaris inferiors (NT)

Ordre de preferències

	valor 4	valor 3	valor 2	valor 1
empresaris:	$P_B, T >$	$P_B, NT >$	$P_{i^*}, T >$	P_{i^*}, NT
treballadors espanyols	$P_{i^*}, T >$	$P_B, NT >$	$P_B, NT >$	P_{i^*}, NT

MATRIU 4

treballadors espanyols

		T	NT
empresaris	P_b	4,3	3,2
	P_{ig}	2,4	1,1

El resultat del joc és (4,3) tenint ambdós jugadors una estratègia dominant: pagar salaris baixos, els empresaris; i treballar en qualsevol ocupació amb la garantia de cobrar el salari interprofessional, malgrat haver de resistir a la competència dels treballadors estrangers, sempre disposats a vendre la seva força de treball per un salari inferior a l'interprofessional, els treballadors espanyols.

Els treballadors espanyols aconsegueixen seguir cobrant salaris elevats tot i que han de realitzar tasques no especialitzades. Especialment en una època de recessió econòmica el resultat més amunt apuntat és possible ja que garanteix als empresaris poder reduir els costos al màxim, àdhuc en reclutar mà d'obra autòctona, i als obrers del país, no veure disminuït el seu nivell de vida, tot i que han de cedir en portar a terme feines que no els són agradables.

Per als treballadors espanyols, la presència d'estrangers en el mercat de treball suposa un repte ja que disminueix les seves possibilitats de negociació amb els empresaris (a través o no dels sindicats) per a mantenir salaris elevats o almenys iguals a l'interprofessional. El seu marge de maniobra s'estreny per la competència, que els espanyols denominen com a deslleial, dels estrangers, capaços d'adquirir no només els permisos de treball i residència sinó també les capacitats i habilitats requerides en el mercat de treball formal o informal per dur a bon terme activitats especialitzades.

Els resultats de les matrius 3 i 4, s'implementen en tant que la tendència dels immigrants és igualar els seus salaris i condicions laborals amb la dels autòctons, davant d'un empresariat més decantat a reduir els costos laborals que a discriminar un col·lectiu davant un altre. Tot i que, en un principi, els empresaris puguin "deduir" a través del color de la pell o l'origen geogràfic la major o menor formació professional dels treballadors per reclutar, progressivament, en la mesura que els estrangers regularitzin la seva situació, s'integrin ocupacionalment i, en conseqüència, adquireixin les habilitats i capacitats professionals del mercat; els empresaris preferiran poder escollir entre un col·lectiu més ampli d'obres competents, indistintament de la raça o origen, si aconsegueixen mantenir el mínim nivell dels costos laborals i garantir les vendes de productes o serveis d'acceptació internacional.

Així doncs, pot concloure's que a curt termini, a l'inici de l'arribada d'estrangers a Espanya, les matrius 1 i 2 reflecteixen la situació de competència i conflicte en el mercat de treball entre obrers espanyols i estrangers davant els empresaris. Però, a llarg termini, els jugadors ajustaran les seves estratègies a l'entorn canviant, des del moment en què els immigrants aconseguixen regularitzar la seva situació com a residents legals a Espanya i poden competir obertament amb els autòctons en el mercat de treball.

BIBLIOGRAFIA

ALLPORT, G. *The Nature of Prejudice*. Buenos Aires: Endeba, 1968.

BECKER, G. *The Economics of Discrimination*. London: The Chicago University Press, Chicago, 1971.

The Economic Approach to Human Behaviour. Chicago, The Chicago University Press, 1976.

MARTIN, PH.L. *The Unfinished Story: Turkish Migration to the FRG*. International Migration Office Ginebra, 1991.

SOLÉ, C. *Racismo y discriminación en el mercado de trabajo*. Madrid: CES, 1995. [En premsa].